

ומשנינן: הכי השתא, התם, במשביע ברחום וחנון, כיון דליכא מידי אחרינא דאיקרין רחום וחנון נכי כולם מייחסים תואר זה לבורא ית' ודאי במי שהוא חנון, ודאי במי שהוא רחום, קאמר, והרי הוא כמשביע בשם עצמו. אבל הכא, כיון דאיכא שמים וארץ — בשמים וארץ עצמם קאמר. ולא במי שהשמים והארץ שלו.

תנו רבנן: כתב אותיות אלף למד מהמילה אלהים, או אותיות י—ה משם הויה, הרי זה אינו נמחק, שהרי שתי אותיות אלו כשלעצמן מהוות שם בפני עצמו, על אף שכוונתו היתה לכתוב שם אחר. אך אם כתב שין דלת משדי או אלף דלת מא—דני, או צדי בית מצבאות — הרי זה נמחק!

רבי יוסי אומר: 'צבאות' — כולו נמחק, שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל, שנאמר: 'והוצאתי את צבאותי, את עמי בני ישראל מארץ מצרים'.

אמר שמואל: אין הלכה ברבי יוסי!

תנו רבנן: כל אות הטפל לשם ה' בין מלפניו ובין מלאחריו הרי זה נמחק.

לפניו כיצד: לח' — האות ל' נמחק, בה' — האות ב' נמחק, וח' — האות ו' נמחק, מח' — מ' נמחק, שה' — ש' נמחק. הח' — ח' נמחק. בה' — כ' נמחק.

שנינו במשנה: באלף דלת, ביוד הי, בשדי, בצבאות, בחנון ורחום, בארך אפים, ברב חסד, ובכל הכינויים.

והוינן בה: למימרא, ד"חנון ורחום" שמות ה' נינהו, ולא כינויים.

ורמינהי: יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין. אלו הן שמות שאין נמחקין — כגון: א—ל, א—לוה, א—להים, א—להיכם, א—היה אשר א—היה, אלף דלת, ויוד הי, שדי, צבאות — הרי אלו שמות שאין נמחקין! אבל, הגדול הגבור הנורא האדיר והחזק והאמין העוזז חנון ורחום, ארך אפים ורב חסד הרי אלו נמחקין, משום שאינם שמות אלא כינויים ותארים בלבד. ואם כן מדוע מנתה המשנה את תואר רחום וחנון בתור אחד משמותיו של הקב"ה?

אמר אביו: מתניתין איירי כשכוונת המשביע אינה להשביעו בכינוי של רחום וחנון, אלא משביעך אני במי שהוא חנון, ובמי שהוא רחום קאמר, ובכך הרי הוא כמשביע בשם עצמו על אף שאינו מזכיר את שם ה'.

אמר ליה רבא לאביו: אי הכי שאפשר לפרש את כוונת המשביע ואת משמעות דבריו שהוא משביע בשם עצמו, המכונה כן, אם כן המשביע בשמים וארץ, נמי נימא במי שהשמים והארץ שלו קאמר, ונמצא שמשביע בה' עצמו, ואמאי פטרינן להו מקרבן שבועה?

מושבעת מפי הכהן, והשני, שהיא נשבעת בעצמה באמירת אמן, וכפי שיבואר בהערה הבאה.

וביאר האחרונים [עיין בהרחב דבר לנצי"ב בתחילת פרשת חיי שרה, ובמכתבי הגרי"ז בסוף ספרן] שבסוטה יש שני דברים. האחד, שהיא

לאחריו כיצד: א—להינו — אותיות נ'ו'
נמחק. א—להיהם — ה'ם' נמחק. אלהיכם —
כ'ם' נמחק.

אחרים אומרים: אות שלאחריו אינו נמחק,
שכבר קדשו השם, שאותיות אלו מתיחסות
לשם אחרי שכבר נכתב ולפיכך קיבלו
קדושה בעת כתיבתם. מה שאין כן האותיות
שלפניו, שבשעת כתיבתן עדיין לא נתקדש
השם וכל התייחסותם לשם נעשת רק לאחר
כתיבתן, ואז אינן מתקדשות.

אמר רב הונא: הלכה כאחרים.

[ואברהם, דלטיא לנבות בנבעת בנימן שלמה
דניאל — סימן:]

כל שמות האמורים בתורה באברהם
בפרשת המלאכים הם קדש חוץ מזה שהוא
שם חול שנאמר "ויאמר: אדני, אם נא
מצאתי חן בעיניך" [שאמר אותו אברהם
למלאך מיכאל, וקראו אדון].

הנינא בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן
עזריה משום רבי אלעזר המודעי אמרו: אף
זה שם קדש הוא [שפנה אברהם להקב"ה
ובקשו שימתין עד שיכניס את האורחים].

כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב:
גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני
השכינה? כמאן — כאותו הזוג שאמרו
שא — דני המוזכר בפרשה הוא קודש.
ומלמדנו שפנה אברהם אל הקב"ה ובקשו
שימתין עד שיכניס את האורחים, ומכאן
שהכנסת אורחים גדולה מהקבלת פני
השכינה.

כל שמות האמורים בלוט — חול, חוץ מזה,

שהוא קודש, שנאמר "ויאמר לוט אליהם —
אל נא, א—דני, הנה נא מצא עבדך חן
בעיניך" וגו', [וכך עלינו לקרוא פסוק זה:
ויאמר לוט אליהם למלאכים — אל נא
תעשו כן! וחזר ופנה אל הקב"ה ואמר —
א—דני, הנה נא מצא עבדך חן בעיניך!] —
והראיה שכך היא משמעות הפסוק מכך
שביקש לוט על חייו, ובקשה כזאת יש
לבקש אצל מי שבידו להמית ולהחיות — זה
הקדוש ברוך הוא!

כל שמות האמורים בנבות [ברך נבות
אלהים"] קודש, אבל השמות האמורים
בתיאור פסל מיכה הרי הם חול.

רבי אליעזר אומר: השמות האמורים בנבות
כולם קדש, במיכה — יש מהן חול ויש מהם
קודש: השמות הכתובים בו
באלף—למד — הא — יוד — מס, הם חול.
והכתובים ביוד—הי—ו — הי, הם קדש.
חוץ מזה, שכתוב באלף למד והוא קודש "כל
ימי היות בית האלהים בשילה"

כל שמות האמורים במעשה של פילגש
בנבעת בנימן — רבי אליעזר אומר: הרי
הם חול!

רבי יהושע אומר: הרי הם קודש!

אמר לו רבי אליעזר הרי הכתוב אומר
"וישאלו בני ישראל בא — להים ויאמרו: מי
יעלה לנו בתחלה למלחמה עם בני בנימין?
ויאמר ה': יהודה בתחילה". ולדבריך שכל
השמות הם קודש, וכי יתכן שהקב"ה
מבטיח שיצליחו במלחמה, ואינו עושה?

אמר לו רבי יהושע: מה שהבטיח הקב"ה
הוא עשה. אלא שהם לא ביחנו [לא העמידו

חד משיתא בעלמא — לא מיענשה, שיש זכות למלכות לקחת אנשיה לעבודת המלך, ואפילו אם ייהרגו ששית מהאוכלוסיה בעבודתם הקשה ובמלחמות הרשות אין מענישים את המלכות על כך, שנאמר "כרמי שלי לפני: האלף לך — שלמה" למלכותא דרקינא הנקראת "שלמה", "ומאתים לנוטרים את פרוי" למלכותא דארעא! [והיינו שישית].

ואם כן, שמואל, דקרי בהאי פסוק ש"שלמה" הוא קודש, הוא לא כתנא קמא ולא כיש אומרים, שלפי כולם הרי הוא חול?!

ותריץ: אלא, הכי קאמר תנא דמתניתא: ויש אומרים דשלמה האמור בכתוב "האלף לך שלמה" זה קודש. וזה הוא חול — דמטתו של שלמה! ושמואל דאמר כיש אומרים, ש"האלף לך שלמה" הוא קודש.

כל מלכיא האמורים בדניאל של חול, הוי מזה שהוא קדש "אנת מלכא, מלך מלכיא, די אלה שמיא, מלכותא חסנא ותקפא ויקרא — יתב לך!". והיינו, שמלך מלכי המלכים נתן לך חוסן ותוקף, ויקר.

ויש אומרים, אף זה קודש. שנאמר "קרי חלמא לשנאך ופשרה לעךך! [תרגומו: אדוני! החלום — לשנאך. ופתרונו — לאויבך!]

ופשט הכתוב הוא, שאמר דניאל לנוכדנצר: אדוני, החלום הרע הזה שחלמת, יהיה לשנאך, ופתרונו יחול על אויבך. אך לפי פשוטו זה של מקרא יהיה קשה]

למאן, כלפי מי קאמר דניאל "מרי" —

למבחן בשאלת האורים ותומים] אם לינצח אם לנצח. אלא רק שאלו אם לעלות למלחמה אם לא, ולכן נכשלו. אבל באחרונה, שביחנו באורים ותומים והוסיפו על שאלתם אם לעלות גם את השאלה "אם אחדל? הסכימו על ידן. שנאמר "ופנחם בן אלעזר בן אהרן עומד לפניו בימים ההם, לאמר: האוסף עוד לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי אם אחדל?" וגומר.

כל "שלמה" האמורין בשיר השירים — קדש. שמשמעות "שיר השירים לשלמה" היא — שיר למי שהשלום שלו! הויך מזה "כרמי שלי לפני, האלף לך שלמה".

[כונת הפסוק היא ללמדנו שזכותו של שלמה המלך ליטול מכלל ישראל חמש שישיות מהאוכלוסיה לעבודת המלך ואת השישית הנותרת עליו לשחרר כדי שיוכלו לעסוק בתורה — מהרש"א].

וכך אומר הפסוק: האלף לך שלמה — מכל אלף ומאתיים איש נוטל שלמה לדידיה אלף. ומאתיים — לנוטרים את פרוי, שהם רבנן, העוסקים בתורה ומגינים בכך על כלל ישראל.

ויש אומרים אף שם זה חול הוא: "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה... מפחד בלילות", לפי שהיה שלמה המלך נבעת מאשמדאי.

ומדייקת הגמרא מדברי היש אומרים, דאמרי אף שם זה חול הוא, ולא מיבעי האיך, בפסוק הקודם, אודות כרמו של שלמה. ואם כן תיקשי —

אלא, הא דאמר שמואל: מלכותא דקטלא

בהשבעת סוטה "אלה". מה להלן בסוטה, "אלה" היא שבועה, שנאמר "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה", אף כאן, בעדות, "אלה" היא שבועה!

וכמו כן אתה למד מאותו הפסוק המיותר שבסוטה — מה להלן משביעה בשם, שנאמר "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה". אף כאן, בעדות, צריך להשביע את העד בשם!

ומוכח מבריייתא זו שצריך להשביע בשם עצמו. ואילו משנתנו אומרת שאפשר להשביע גם בכינויין?!

אמר אביי: לא קשיא. הא, רבי חנינא בר אידי, המצריך שבועה בשם. הא, רבנן, שאינם מצריכים השבעה בשם, אלא דיינו בהשבעה בכינויין.

דתניא: רבי חנינא בר אידי אומר: הואיל ואמרה תורה: השבע, בשבועה בין בעלי דינין, שנאמר "שבועת ה' תהיה בין שניהם", ואמרה תורה גם אל תשבע בשמי לשקר. וכמו כן אמר תורה: קלל את הסוטה, ואל תקלל, לא את ה', ולא את חברך. לכן אמרינן הכי:

מה השבע בשם, שנאמר "שבועת ה' תהיה בין שניהם", אף לא תשבע — בשם!

וכן, מה קלל בשם, שנאמר "יתן ה' אותך לקללה", אף לא תקלל, איסורו הוא — בשם!

והוינן בה: ורבנן, המחייבים אפילו על משביע בכינויין — אי גמירי גזירה שוה של אלה — אלה מסוטה לעדות, ניבעי שם המיוחד כמו בסוטה. ואי לא גמירי גזירה

"אדוני"? אי סלקא דעתך לנבוכדנצר קאמר ליה, שאמר לו שיחולו החלום ופשרו על שונאיו. לא יתכן, שהרי שנאותיה דנבוכדנצר מאן נינהו? — ישראל. וכי מילט קא לייט לחו האם קילל דניאל לישראל שיחול עליהם החלום הרע שחלם נבוכדנצר?

אלא, בהכרח, תלה דניאל את עיניו אל הקב"ה, ואמר לו: מרי חלמא, אדון החלומות! חלום זה ופתרונו יתקיים בנבוכדנצר, שהוא שנאך ואויבך! ולכן, הוי הא "מרי חלמא" שם קודש.

ותנא קמא, שאמר שם זה חולין הוא, סבר — וכי לנבוכדנצר, שונאי ישראל בלבד איכא, שונאי עובדי כוכבים ליכא? ולכן, כונת הכתוב היא שפנה דניאל לנבוכדנצר, ואמר לו: אדוני, החלום הרע הזה יחול על שונאך ואויבך! והתכוון דניאל לשונאיו של נבוכדנצר מקרב העכו"ם.

שנינו במשנה: משביעני אני עליכם... בכל הכינויין הרי אלו חייבין!

ורמינהי סתירה לכך מבריייתא: דתניא, כתיב בפרשת סוטה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה". ויש לדון, מה תלמוד לומר בפסוק זה? והלא כבר נאמר "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה"?

אלא, בא הכתוב ללמדנו: לפי שנאמר בשבועת העדות "ושמעך קול אלה". ואיני יודע אלה זו שבפרשת העדות מה היא? מעתה יש לנו ללמוד מהפסוק המיותר שבסוטה —

נאמר כאן, בעדות, "אלה". ונאמר להלן,

שהוא ארור בלשון נידוי הרי הוא מנודה.

בו קללה. מי שמתבטא נגד חבירו בלשון קללה, ואומר לו "ארור", הרי הוא חייב מדין מקלל — חבירו.

בו שבועה. אם אמר אדם לחבירו בלשון השבעה, שהרי הוא ארור, וחבירו קיבל זאת עליו הרי הוא חייב כמושבוע.

בו נידוי, דכתיב בשירת דבורה "אורו מרוז אמר מלאך ה', אורו ארור וישיבה". ואמר עולא, בארבע מאות שיפורי [קולות שופרות] שמתיה נידה ברק למרוז.

בו קללה, דכתיב "ואלה יעמדו על הקללה". וכתוב "ארור האיש אשר יעשה פסל". וגומר.

בו שבועה, דכתיב "וישבוע יהושע בעת החיא לאמר — ארור האיש לפני ה'!" וגומר.

ופרכינן על הלימוד מיהושע: מנלן דארור הוא לשון שבועה? ודלמא יהושע, תרתי עבד להו, גם אשבועינהו, וגם לייטינהו קללם. ועל שם הקללה אמר "ארור"?!?

אלא, מהכא ילפינן שארור הוא לשון שבועה: "ואיש ישראל נגש ביום ההוא, ויזאל שאול את העם לאמר: ארור האיש אשר יאכל". וכתוב "ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם".

ופרכינן: ודלמא הכא נמי תרתי עבד להו שאול — גם אשבועינהו וגם לייטינהו?

ומשנינן: מי כתיב שאמר שאול "וארור"? עד שנאמר, גם אשבועינהו וגם לייטינהו?!

שזה מסוטה, "אלה" האמורה בעדות "ושמעה קול אלה", דשבועה היא, מנא לה?^א

ומשנינן: נפקא להו מדרתניא: "אלה" האמורה בעדות — אין אלה אלא לשון שבועה, שזוהי משמעות הכתוב בעצמו! וכן הוא אומר בסוטה, "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה!"

ופרכינן: התם בסוטה, "שבועת האלה" כתיב, ולכן משמעות הכתוב היא, אלה זו שבועה שהיא בקללה. אבל הכא, דכתיב אלה גרידא, מנין לנו שהיא שבועה?

ומשנינן: הכי קאמר: אין אלה [קללה] אלא בשבועה המצטרפת אליה. וכן הוא אומר "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה!"

ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלה, כשבועה שיש עמה אלה? — תלמוד לומר: "ושמעה קול אלה". וכיון שהיה הכתוב יכול לומר "ושמעה אלה", והוסיף הכתוב, ואמר "ושמעה קול אלה", משמע שהיא שבועה שיש בה אלה. ולפיכך כתב "קול", לחדש שחייבים על השבועה לחוד, ועל האלה לחוד. דקרינן ביה "ושמעה אלה", וקרינן ביה "ושמעה קול"! ומכאן גם למדנו שאלה היא שבועה.

אמר רבי אבהו: מנין לאלה שהיא שבועה? שנאמר נבוכדנצר "ויבא אותו את צדקיהו באלה". וכתוב, "וגם כמלך נבוכדנצר מרד צדקיהו, על אף אשר השביעו נבוכדנצר באלהים!"

תנא: "ארור" הרי הוא משמש לכמה לשונות. בו נידוי, שאם אמר חכם על אדם